

STEGET *före*

L E D A R D O K U M E N T

Hatten Förlag

Detta Ledardokument och övriga material som
behövs för att leda kursen finns tillgängliga på:

www.stegetfore.org

LEDARWEBBEN

>> För ledare >> Steg 1

KURSWEBBEN

>> För kursdeltagare >> Steg 1

Steget före 1, Ledardokument

© 2011, Iréne Johansson och Hatten Förlag

isbn 978-91-979074-0-8

Utveckling/innehåll: Iréne Johansson

Utprovning av material: Annika Westermarck

Redaktör: Katarina Moen Lindberger

Grafisk form: Kristina Schollin-Borg

illustration/omslagsfoto: Kristina Schollin-Borg

Utgivare: Hatten Förlag

Produktionsstöd har erhållits från

Stiftelsen Sävstaholm.

Teckenillustrationer från Ritade tecken,

Specialpedagogiska skolmyndigheten

www.stegetfore.org, www.hattenforlag.se

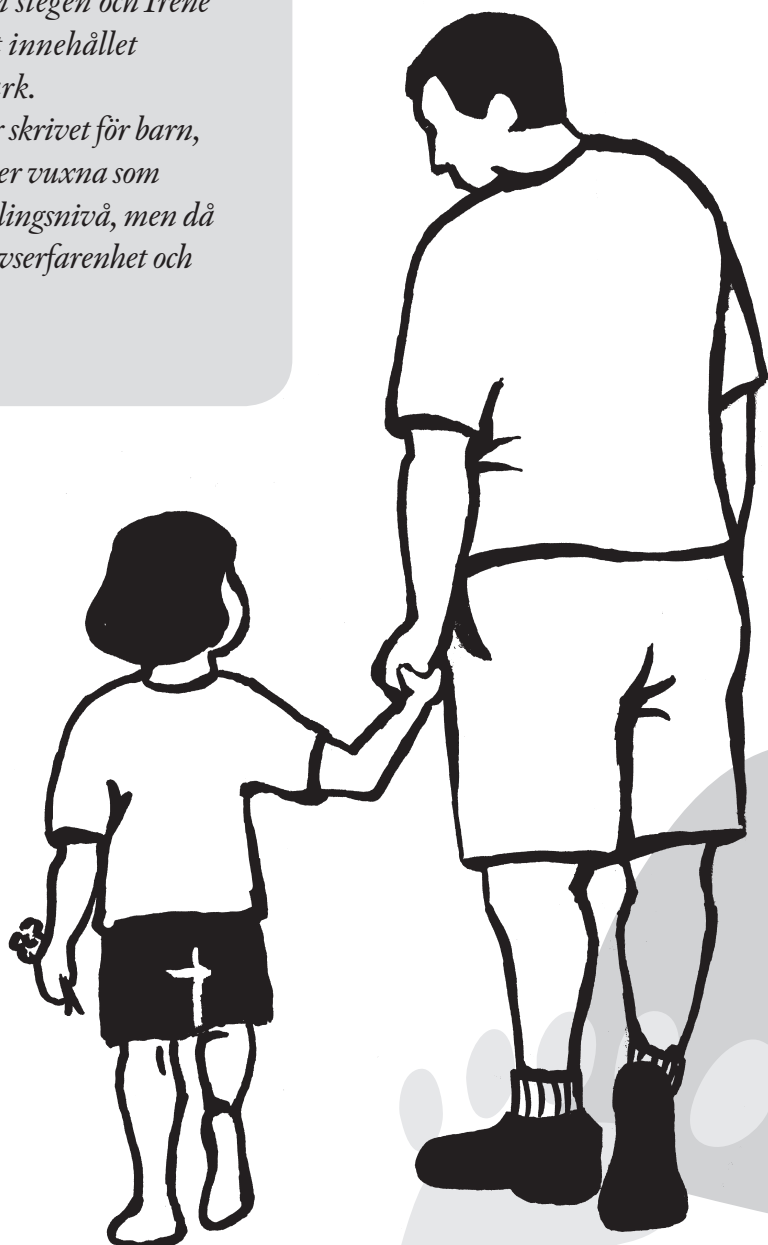
www.karlstadmodellen.se, www.iakm.se

Detta material skyddas enligt lagen om upphovsrätt.
Materialet är fritt att skriva ut från www.stegetfore.org och är fritt
att använda för att genomföra kurser och aktiviteter som följer de
grundläggande tankegångarna i Steget före av Iréne Johansson.
Delar av innehållet får inte plockas ur materialet och återanvändas
eller mångfaldigas i andra sammanhang som är fränkopplat sitt
ursprung i Steget före. Citera gärna innehållet, men ange källan.

STEGET *före*

... har växt fram som tanke hos Iréne Johansson inom ramen för Karlstadmodellen under många år. Hatten Förlag och Iréne Johansson sökte medel till att utveckla projektet och fick stöd från Stiftelsen Sävstaholm. 2009–2010 lades grunden till de fem stegen och Iréne Johansson utvecklade och provade ut innehållet tillsammans med Annika Westermarck.

Även om kursupplägget primärt är skrivet för barn, kan det givetvis användas för unga eller vuxna som befinner sig på denna språkliga utvecklingsnivå, men då måste kursmaterial anpassas till den livserfarenhet och den livssituation som de har.

STEGET*före* – ett kurskoncept för tecken- och språkträning

Steget före består av fem delkurser och kan ses som ett komplement till andra teckenkurser. Innehåll och pedagogik ligger inom ramen för Karlstadmodellens tankar kring språk, språkutveckling och språkträning.

Det överordnade målet med *Steget före* är att skapa utvecklande teckenmiljöer kring barn (eller unga eller vuxna) som behöver tecken som stöd i sin dagliga kommunikation. De personer som finns i barnets dagliga omgivning ska inspireras till att bli goda modeller som laddar verkligheten på ett sätt så att det blir intressant för både barnet och för dem själva att teckna mer och mer. De goda modellerna vägleder också till fortsatt språklig utveckling genom att i sitt eget tecknande tydliggöra nästa utvecklingssteg i språkutvecklingen.

De fem delkurserna i *Steget före* bygger på varandra. Vid val av vilket kurssteg som är aktuellt är det alltid från barnets nivå man ska utgå, inte från sin egen. Steget före handlar nämligen om att ligga just steget FÖRE. Det gäller att vara den goda modellen som visar vägen till fortsatt språklig utveckling.

Här följer en kort beskrivning av de fem olika delkurserna i *Steget före*.

STEGET FÖRE 1

Vi arbetar med teckensånger, ramsor och pekböcker och lär oss ord och fraser som passar barnet som är på en förspråklig nivå. Vi fokuserar på det lilla barnets person, känslor, behov, egenskaper, aktiviteter, uppmärksamhet och lek. Vi övar ett prosodiskt tecknande med överdrivna rörelser och extra tydlig mimik.

STEGET FÖRE 2

Vi bygger ordförråd och lär oss teckna och avläsa de viktiga orden i en sats. Vi fokuserar på barnet som är på väg mot den tidigaste nivån i sin grammatiska utveckling. Vi övar oss att teckna nyckelord i varje sats.

STEGET FÖRE 3

Vi lär oss ännu fler ord men framför allt övar vi vanan att teckna alla ord i satsen. Vi fokuserar på barnet som redan kombinerar tecken till korta ordsammansättningar och som är på väg att lära sig att teckna huvudsatser med rak ordföljd, adverbialsatser med omvänd ordföljd, frågesats med eller utan frågeord och med omvänd ordföljd samt negerad sats. Vi övar oss att teckna alla ord i satsen.

STEGET FÖRE 4

Här kompletterar vi vårt tecknande med att också böja orden. Vi fokuserar på barnet som själv tecknar på samma grammatiska nivå som ett barn på 2,5–4 år brukar tala. Vi övar oss att teckna alla ord och ordböjningar i satsen för att visualisera ett komplett språk.

STEGET FÖRE 5

Nu övar vi flyt i tecknandet och avläsning av tecken med speciella fokus på läsning och berättande med tecken.

Kursens mål

Teckenkursen *Steget före 1* handlar om hur vi vuxna kan skapa utvecklande tecken- och kommunikativ miljö för barn som befinner sig på en förspråklig nivå i sin språkliga utveckling. Detta motsvarar det som sker under det första levnadsåret för de flesta barn.

Givetvis kan kursupplägget också användas för unga eller vuxna som befinner sig på denna språkliga utvecklingsnivå, men då måste kursinnehåll och material anpassas till den livserfarenhet och den livssituation som de har.

Kursens innehåll

Teckenkursens innehåll riktar till personer i barnets, den unges eller den vuxnes sociala nätverk. Avsikten är att de ska

- * förstå vikten av en utvecklande teckenmiljö och vad som menas med en god samtalspartner – allt i relation till individen och hans/hennes situation
- * få insikter om konceptet *Steget före* samt kompetens att handla enligt detta koncept – allt i relation till individen
- * få stöd att träna upp sin teckenfärdighet - både att avläsa och producera i olika former av pragmatiska funktioner - enligt principen *Steget före* och i relation till individens behov och intressen

Kursmaterial

Kursportfolio med arbetsmaterial, presentationer samt åhörarkopior från Powerpoint-presentationer finns att skriva ut både på ledar- och kurswebben)

Teckenramsor och teckensånger finns på kurswebben

www.stegetfore.org --> För kursdeltagare --> Steg 1

Köpta pekböcker eller enkla pekböcker som tillverkas under kursens gång. Dessa egentillverkade pekböcker kan gärna vara känselböcker och ha teckenillustrationer till varje bild.

Ovrig kurslitteratur. Se ledarwebben för information om var övrigt kursmaterial finns att beställa.

Kursens upplägg

Kursen omfattar totalt 25 timmar, fördelade på 7 sammankomster. Kursens upplägg presenteras översiktligt i figur. Givetvis kan man komma överens med deltagarna om att anpassa kursens uppläggning efter deras önskemål både vad gäller antal sammankomster och totala antalet timmar.

FIGUR 1 *Kursens upplägg*

MÖTE	TID/TIM	TEMA	TEORI	KARTLÄGGNING	ÖVNING
1	5				
2	3	<i>Om barnet</i>	<i>Varför?</i>	<i>Ord, fraser, ramsor, sånger, pekböcker</i>	<i>Enligt kartläggning</i>
3	3	<i>Barnets kropp</i>	”		
4	3	<i>Barnets handlingar</i>	”		
5	3	<i>Barnets uppmärksamhet</i>	”		
6	3	<i>Barnets lek</i>	”		
7	5	<i>Handlingsplan</i>		<i>Redovisning</i>	<i>Redovisning</i>

DET FÖRSTA KURSMÖTET omfattar 5 timmar och är en introduktion. Syftet är att deltagarna ska bli bekanta med varandra och introduceras i ämnet hur man kommunicerar med barn på förspråklig nivå. Teckenövningar påbörjas med avsikten att avdramatisera tecknandet.

KURSMÖTE 2-6 omfattar vardera 3 timmar. Varje kursmöte har olika teman men mötesstrukturen är likadan vid varje mötestillfälle. Varje möte har tre delar:

DEL 1 TEORI, där avsikten är att förmedla insikt om hur vi vanligtvis kommunicerar med barn på denna utvecklingsnivå utifrån mötets tema.

DEL 2 KARTLÄGGNING, där avsikten är att lära sig att utgå från det enskilda barnets situation, intressen och behov. Kartläggningens resultat anger vilka ord och fraser som är viktiga för det enskilda barnet samt vilka sånger, ramsor och pekböcker som förekommer i barnets miljö. Också kartläggningen utgår från mötets tema

DEL 3 ÖVNINGAR, där avsikten är att lära sig teckna OCH avläsa de ord och fraser, ramsor, sånger och pekböcker som är resultatet av kartläggningen.

Vid varje kursmöte presenteras en eller flera barnramsor för att öva kontinuitet i tecknande samt överdrifter i gester och mimik.

Din uppgift som teckenledare

Din uppgift som teckenledare är att vara kursens

"ORDNINGSMAN" Det betyder att du ska organisera mötena både innehålls- och tidsmässigt. Till din hjälp får du förslag under rubriken "Förslag till mötesplanering".

"INLEDARE" Det betyder att du bestämmer och presenterar mötets Tema och att du väcker intresse och lust att diskutera detta tema. Till din hjälp har du PowerPointpresentationer. Kursdeltagarna har åhörarkopior tillhörande powerpointpresentationerna i kursportfolion. Förslag till Tema finns under rubriken "Förslag till mötesplanering". Till din hjälp har du också kursboken "Lilla boken om tecken".

"IGÅNGSÄTTARE" Detta betyder att du ska motivera deltagarna att jobba med de frågeställningar som finns under rubriken Kartläggning i deltagarnas kursportfolio.

"DEMONSTRATÖR" Detta betyder att du ska visa hur man kan teckna de ord, fraser och satser, som deltagarna tagit fram under kartläggningen. Du ska också visa hur man kan teckna till de ramsor och sånger som valts samt hur man tecknar hand-över-hand i valda pekböcker. Till din hjälp har du kursboken FickHatten samt filmer med teckensånger (ur Sånghatten) och Olle & Mia teckenramsor (sång- och ramsafilmerna finns för visning på både ledar- och kurswebben).

En bakgrund till kursen

Ingen kan begära att du ska vara expert på de ämnen du kommer att presentera under Kursmöte 1 och sedan under rubriken Tema vid varje kursmöte. Det är inte heller fakta-kunskapen som är det viktiga i denna kurs. Det viktiga är de diskussioner ni har och de tankar som väcks kring de olika temata och framför allt de handlingar ni gör.

Jag har skrivit några rader i följande sidor som du som kursledare kanske kan ha nytta av att läsa igenom.

Lycka till med kurserna!

Iréne Johansson

Det kompetenta spädbarnet

Denna teckenkurs utgår från uppfattningen att alla barn föds som subjekt. I den meningen att de är kännande, erfارande och aktiva. Därför är individualisering en grundförutsättning i kursupplägget. Detta betyder att kursens innehåll ska utgå från det enskilda barnets person, behov och intressen och på så sätt blir barnet involverad och delaktig redan från början. Individualiseringen ska också medföra att den teckenfärdighet som de vuxna förvärvar ska kunna komma barnet tillgodo omedelbart. Fokus är på interaktion med stöd av tecken mellan barnet och de vuxna i ramsor, sånger, pekböcker och daglig kommunikation.

Spädbarnets värld

Det kompetenta spädbarnet är ett grundbegrepp i detta kursupplägg. Utifrån den spädbarnsforskning som intensifierades under mitten av 1900-talet växte det fram en helt annorlunda syn på spädbarnet i jämförelse med tidigare uppfattningar. Forskarna lärde sig att se barnets huvudrörelser, ögonrörelser, blickriktning, sugintensitet, bensparkar eller pulsfrekvens som bärare av budskap om barnets intresse, känslor och vilja. Så öppnade sig denna nya spädbarnsvärld där vi alltmer började intressera oss för barnets upplevelsevärld. Vi började ställa frågor om vilka förnimmelser barnet gör, vilka känslor det har och hur dessa upplevs, hur erfarenheter organiseras och hur barnets minne ser ut.

Men vi lärde oss också att sinnena fungerar redan före födelsen och att synen är det mest utvecklade sinnet vid födelsen även om det sker en snabb utveckling under den första levnadstiden. Vad förmedlar då sinnena? Från början är det viktigt med variation i intensitet eller styrka (i ljus, ljud eller beröring) men alltför svag intensitet uppfattas inte av barnet och alltför stark intensitet väljs bort av barnet. Kontrasten ljus-mörker eller röst-tystnad tillhör de faktorer som väcker det lilla lilla barnets intresse.

Imitation

Vi vet att spädbarnet kan rikta och hålla kvar men också avbryta uppmärksamheten. Av speciellt intresse är ansikten eller bilder av ansikten och de rörelser som sker i ansiktet. Redan det alldeles nyfödda barnet "härmar" de munrörelser som modern gör. Spädbarnet är känslig inför små skillnader i spänningsgrad hos musklerna runt ögonen och munnen. Andras mimik är uppenbarligen viktiga för spädbarnet men desto mer intressant är det att barnets egen mimik från allra första levnadstid har mönster som tolkas som uttryck för antingen intresse eller avsmak. Efter ett kort tag börjar barnet att samordna mimiken med kroppsrorelser, andning och ljud och känslouttrycken blir lättare att tolka.

Att barnet så tidigt – redan på förlossningsbordet – faller in i eller "härmar" rytmen i mammans rörelser eller röst är antagligen ett tidigt uttryck för social förmåga och en förberedelse till imitationsförmågan som blir ett bra redskap lite senare i språkutvecklingen. Men kanske är detta också början till det som skulle kunna kallas känslomässig lyhördhet och som visar sig i att barnet "smittas" av andras känslouttryck, till exempel ett spädbarn som hör ett annat spädbarn skrika börjar själv att gråta.

Turtagning

Spädbarnet tycker om att fästa blicken på ansikten och att göra samma rörelser i ansiktet som den vuxne. Till en början sker detta samtidigt men efter ett tag börjar ett växelmönster att växa fram. Spädbarnet är passiv och mottagande då den vuxne är aktiv, sen byts rollerna. Detta växelspel utvecklar sig i blick, leende, andra rörelser i kroppen och i ljud. Nu har barnet lärt sig grunderna till hur man samtalar med varandra även om det än så länge är fråga om turtagning i rörelser som inte bygger på språklig förståelse. Samspelets enda mål just nu är att hålla kvar den andre i samspelet. Det är en intensiv social värld som barnet och den vuxne skapar med hjälp av ömsesidig uppmärksamhet. Det är bara frågan om DU-och-JAG och i övrigt handlar det inte om något speciellt. Den ömsesidiga uppmärksamhetens funktion påverkar också barnets vakenhetsgrad och inre beredskap. Spänningen stiger, sinnena skärps och barnet gör sig redo att handla. Efter en tid börjar barnet att upptäcka tingen och händelser i världen ”där ute”. Barnets blick dröjer sig allt längre kvar vid yttre föremål och då den vuxne följer barnets uppmärksamhet så har de trätt in i ett tillstånd av delad uppmärksamhet. Det betyder att båda tar in något från den yttre världen i sitt samspel och gör det till en gemensam angelägenhet. Som ett yttre tecken på detta, benämner den vuxne oftast det barnet ser på. Så ser vi en början till barnets förståelse av att allt kan betecknas och att allt kan pekats ut med sina ”namn”.

Auditiv perception

Spädbarnets hörsel är väl utvecklad och den auditiva perceptionen utvecklas snabbt under de första levnadsåren. Redan under första levnadsveckorna börjar barnet att reagera på små skillnader i talets ljud. Under de första fyra månaderna utvecklar barnet en fenomenal förmåga att reagera på subtila ljudskillnader – en förmåga som sakteliga avtar under andra levnadshalvåret och som äldre barn och vuxna saknar. Barnet börjar i stället att välja bort vissa ljud och ljudskillnader och koncentrerar sig på sådana som finns i det språk som talas i omgivningen. Barnet börjar lyssna in modersmålet och förbereder sig att efter ytterligare några månader förstå det som sägs och också att själv börja använda några talade ord. På detta sätt brukar utvecklingen av auditiv perception beskrivas för de flesta barn. Alla barn har det inte lika enkelt i detta avseende. Det finns barn som har hinder i sin auditiva perceptionsutveckling och de behöver tecken som stöd till talet redan från början för att inte riskera störningar i den språkliga utvecklingen.

Tiden och rummet har sina egna lagar som babyn inte upptäcker ännu på ett tag. Men redan vid några veckors ålder sträcker sig spädbarnet mot något som fångar dess intresse i närområdet. Det tycks som om barnet redan nu förnimmer skillnaden mellan det som är nära och det som är långt borta – en början på rumsuppfattning. Efter hand växer barnets intresse för tingen och världen utanför och han börjar sträcka sig mot och ta saker och i takt med att han blir mer rörlig struktureras de rumsliga intrycken på ett annat sätt. Kanske börjar också en slags tidsorganisation i babyns upplevelse av växlingen mellan den tid som han befinner sig i socialt samspel och den tid då han inte är involverad i samspel. Tid och rum börjar påverka barnets erfarenhet och händelser börjar knytas samman. Rätt som det är har babyn också insett att han är en egen kropp som är skild från alla andras och han börjar få ledtrådar till att andra människor har annorlunda känslor, erfarenheter och viljor än han själv. Ungefär samtidigt inser han också att han är en aktiv länk i en kedja av händelser. Han vet att han ibland är den som påbörjar en händelsekedja men att det lika gärna kan vara någon annan som gör det. Nu vet han också hur han ska göra med sina kommunikativa uttryck för att få andra att rätta sig efter hans vilja. Detta är ett stort genombrott i den kommunikativa-språkliga utvecklingen eftersom behovet av ord nu kommer att växa sig allt starkare.

Vuxna skapar historier

Vi vuxna tillskriver babyn både tankar, känslor, yttranden och behov och vi skapar och omskapar hela tiden en bild av vem han är som person och vad det är som försiggår inuti honom både känslomässigt och intellektuellt. Vuxnas småprat med spädbarn innehåller ofta kommentarer som:

- Jaså det tror du!
- Aha det där gillade du visst inte.
- Nämen är det inte roligt nu längre?
- Du blir säkert landshövding då du blir stor.

Det vi vuxna håller på med är att skapa små historier med babyn i huvudrollen. Egentligen är dessa historier uttryck för våra egna önskningar, ambitioner och farhågor och i vårt skapande är vi långt från fria. I stället är det familjetradition, kultur och samhällsklimat som bestämmer gränserna för vad vi får hoppas och vad vi får önska.

Det tycks vara ett grundläggande behov hos oss vuxna att försöka krypa under skinnet på barnet för att få ledtrådar till dess inre liv. Vad är det som försiggår i barnets medvetande? Vad är det barnet förnimmer och förstår av sina sinnesintryck? Vilka känslor har barnet och hur upplever han dem? De tolkningar vi gör blir samtidigt anvisningar till oss själva om hur vi ska handla i samspelet med babyn. Tolkningarna och gissningarna är i hög grad intuitiva.

Det är förbluffande vad många saker vuxna gör rent intuitivt utan att tänka på det. Till dessa saker hör hur man som vuxen kommunicerar med en baby.

Baby Talk

Kommunikation brukar ibland förstås som det som sker då två (eller flera) människor uppmärksammar varandra, tar del av varandra och blir påverkade av varandra. Ibland sker detta på ett medvetet plan, ibland på ett helt omedvetet plan och väldigt ofta både på ett medvetet och ett omedvetet plan samtidigt. Då kommunikationen är medveten har den som sänder budskapet - och för all del också mottagaren - en avsikt och riktar sitt budskap i enlighet med denna avsikt.

Om kommunikationen är omedveten har sändaren - och också mottagaren - inte planerat sitt budskap eller sitt mottagande av budskapet. Detta betyder att man ger ifrån sig signaler utan att ha full kontroll eller ens veta att man sänder dem. Det betyder också att den som tar emot dessa budskap blir påverkad av dem utan att veta att eller hur det sker. Hela tiden skickar vi på detta sätt en mängd budskap om vad vi tycker, känner och vill genom vår kropp med hjälp av mimik, rörelser i hela kroppen, armar och händer samt i variationer av våra röster.

Förväntningar och förkunskaper

Förväntningar och förkunskaper är i varje kommunikationssituation det filter genom vilket vi lägger tillrätta vårt eget budskap till en annan människa OCH genom vilket vi tolkar en annan människas budskap. Under vissa förhållanden handlar kanske därför kommunikation mer om vad vi tror eller förväntar oss än vad som faktiskt sker

En alldeles speciell form av kommunikation är den som vuxna och större barn använder till små barn under det första levnadsåret. Så speciell är denna kommunikation att den ägnats ganska mycket forskning och har många namn. Baby talk (BT) är kanske den vanligaste beteckningen men ibland ser man benämningarna caretal-

ker speech, infant-directed talk (IDT), child-directed speech (CDS), motherese eller mommy talk. Precis som all kommunikation är också BT kulturbunden. I vissa kulturer, till exempel Samoa, talar inte vuxna direkt till barnen förrän de uppnått en viss ålder och där skulle man inte ens kunna finna motsvarigheten till den västerländska kommunikationsformen BT.

Uppmärksamhet

BT utmärks av en speciell uttrycksform, speciella ord, speciell grammatik, speciella samtalsämnen och speciella funktioner. Många forskare har spekulerat i varför vi – både män och kvinnor – gör så här. Förklaringarna går ut på att vi på detta sätt fångar och håller kvar barnets uppmärksamhet och intresse, skapar intimitet och sociala band och samtidigt banar väg för barnets utveckling såväl känslomässigt som intellektuellt och språkligt.

En grundläggande egenskap i BT liksom i all medveten kommunikation är uppmärksamhet. Det tillstånd då två personer "tar in" eller riktar sin uppmärksamhet mot varandra är det som kallas ömsesidig uppmärksamhet. Så stark kan denna typ av uppmärksamhet vara att allt annat än du-och-jag försvinner ur fokus. I detta tillstånd handlar den vuxnes kommunikation om kärlek, känslor, förhoppningar och drömmar om barnet och man använder många positivt laddade ord.

Parallel talk

Den ömsesidiga uppmärksamheten ligger till grund för framväxten av den delade uppmärksamheten då barn och vuxen vänder sig mot något yttre föremål eller någon händelse samtidigt. När detta sker brukar kommunikationen handla om det man upplever tillsammans eller snarare den vuxne sätter ord på det barnet erfar. Detta brukar ibland kallas för "parallel talk"

Uttrycksformen i BT

Uttrycksformen i BT kännetecknas av överdrifter och övertydlighet om man jämför med talet som riktas till vuxna. Vi talar med ljusare röst, högre tonläge, fler och kraftigare glidningar upp-ned på tonen, fler och kraftigare variationer i styrka. Vi talar långsammare och vi gör fler pauser och dessutom artikulerar vi så tydligt att vokalerna ibland blir mycket längre än vad som är vanligt. Ordens ljudstruktur förenklar vi och vi förbarnsligar gärna ordens uttal. Det mest utmärkande är kanske ändå att vi använder alla möjliga sätt för att ge samma information. Betydelsen hos de ord vi säger betonas och lyfts fram också i mimik, rörelser i kroppen och överdrivna gester.

Ord i BT

Men vi väljer också noga vilka ord vi använder. Man skulle kunna tala om ett speciellt ordförråd i BT som utmärks av ord som är korta och enkla eller förenklade i sin ljudstruktur. Ibland skapar vi nya ord genom att välja en stavelse i vuxenordet och dubblera den, antingen helt identiskt, till exempel pippi eller med liten variation, till exempel vovve. Man skulle kunna gruppera ordförrådet i några olika klasser: en klass av ljudhärmande ord (till exempel offoff =hund), en annan klass av "smekord" (till exempel fossingen=fot) och en tredje klass av barnsliga ord (till exempel moffa=morfar). Begreppen vi använder är ofta sådana som beskriver barnets tillstånd, behov, uppmärksamhet eller handlingar.

Samtalsämnen i BT

Då vi talar till babyen handlar det mest om barnet, barnets kropp, barnets tänkta behov och känslor, barnets uppmärksamhet och barnets aktivitet. Vi befinner oss i ett HÄR och i ett NU och det är ytterst sällan vi går utanför den samtalsramen. Ibland sker det men ofta handlar det då om ritualiserade samtalsämnen – sådana som återkommer gång på gång i vissa bestämda situationer. Våra samtalsämnen bäddar vi in i en speciell grammatik. Precis som med ordförrådet förenklar vi och det är vanligt att vi använder korta fraser och satser som vi upprepar på ett ritualistiskt sätt. En märklig sak är att vi använder många frågesatser med frågeord utan att vi egentligen ställer några frågor. Möjligen är detta ett sätt för att höja babyens intresse.

Språkliga handlingar i BT

BT utmärks av att vi tillsammans med barnet skapar ett växelspel mellan oss. Det är din tur och sen är det min tur och sen är det din tur igen. Detta växelspel kommer till stand därför att vi lär oss hur man markerar att det är den andres tur och hur man gör för att ta sin tur. Dessa signaler blir med tiden tämligen subtila men i det tidiga BT är vi vuxna övertydliga och använder alla möjliga uttryckssätt. Inom ramen för denna turtagning, förmedlar vi vuxna olika typer av handlingar. Vi uttrycker oss ofta som om vi skulle uppmana, uppfostra eller begära något av barnet. Ibland uttrycker vi oss som om vi kommenterar eller sätter ord på det barnet gör eller ser/lyssnar/känner på. Och ofta berömmar vi barnet eller bekräftar det han gör eller det vi tror han vill/tänker/känner. Och som en röd tråd löper vår benägenhet att upprepa. Vi upprepar både det vi själva kommunicerar och det barnet kommunicerar – i mimik, gester, kropps rörelser, ljud och tal.

Döva vuxna som kommunicerar med döva spädbarn använder en motsvarighet till BT i tecken. Forskningen kring detta är dock relativt begränsad.

Barnkammarrim

Baby Talk utmärks av att vi kommunicerar ritualistiskt. Vi använder gärna samma ord och fraser på samma sätt i bestämda situationer. En av de tydligaste ritualerna är ramsor och rim eller det vi brukar kalla barnkammarrim. Samma ramsa upprepas vid samma tillfälle månad efter månad. Barnet blir delaktigt från mycket tidig ålder genom att den vuxne gör ramsan mot barnets kropp eller med barnets händer.

Ett barnkammarrim består av en eller flera verser som vardera har två eller flera rader. Raderna utmärks av rytmiska mönster genom speciella växlingar mellan betonade och obetonade stavelser. Verserna blir rytmiska enheter genom speciell växling av radernas rytmer. Ibland betyder ramsorna något som man förstår men lika ofta saknar ramsorna betydelse i konventionell mening. Det är ljuden, melodin, rytmen och rimmen som är det viktiga.

Barnkammarrim har sin givna plats i vuxnas samspel med små barn inom den västerländska kulturen. Varför är det så?

Kanske tänker vi först på ramsan som ett sätt att trösta eller distrahera barnet. Eller att lugna det oroliga barnet eller att roa barnet som tycks ha tråkigt. Att ramsan faktiskt fungerar på detta sätt kan förklaras av att barnet känner igen ramsans mönster och därigenom har lättare att rikta uppmärksamheten. Prosodiska mönster, det vill säga variationer i betoning, intonation och längdförhållanden i talet, är egenskaper som barnet mycket tidigt upptäcker och reagerar på.

Det finns förstås ett rent socialt värde hos ramsan. Ramsan håller kvar barnet och den vuxne i det sociala samspelet och med ramsans hjälp kan samspelet förlängas. Så länge som ramsan upprepas och barnet är uppmärksam, fortsätter det sociala samspelet. På sikt har ramsan också ett annat socialt värde. Barn som lärt en taktfast ramsa har lättare att recitera den tillsammans med andra barn i grupp än vilket annat stycke tal som helst som saknar ramsans rytmiska uppbyggnad.

Ramsan är också ofarlig eller mer som en lek med intonation, rytm och betoning eftersom det inte finns några formella krav på korrekt uttal, korrekt grammatik eller att man förstår vad ramsan handlar om. Med en ramsa får man tramsa.

Det finns också en språkligt stimulerande funktion i barnkammarrimmen. Att leka med ljud är i sig något som barn tycker om att göra. Med hjälp av rytmen, rimen och melodiförloppen får barnet också ett minnesstöd när det gäller att lära sig orden i ramsan. Den speciella prosodin bildar en speciell ram och inom denna ram är det enklare att lära orden än utan denna ram. Detta gäller förstås också för den vuxne.

Ungefär efter samma principer fungerar den speciella prosodin som ett stöd då barnet styckar upp en längre talsekvens i mindre bitar som kan hanteras i lyssnandet och lite längre fram i utvecklingen blir ramsan på samma grunder en övning för barnet att hantera längre texter än det han spontant klarar av.

Ramsan kan alltså sägas vara en av den vuxnes Steget före strategier såväl i BT som också senare i barnets språkutveckling.

Steget-före

Det är fascinerande att vuxna talar till små barn på detta sätt som kallas Baby Talk. Ännu mer fascinerande är att barnet på något oförklarligt sätt tycks styra den vuxne så att hans eller hennes kommunikation hela tiden ligger Steget före barnets egen. Vi anpassar oss intuitivt eller av nedärvd förkunskap så att vi uttrycker oss lite, lite mer avancerat än vad barnet själv gör. På detta sätt visar vi barnet vart han/hon är på väg i sin utveckling.

Kanske är det en av våra viktigaste uppgifter som vuxna att vara en länk mellan barnet och verkligheten. En länk med uppgiften att lägga till rätta, tolka och undanröja hinder för barnets utveckling. Men för att detta ska vara möjligt, måste vi veta något om gränserna för barnets vetande, intressen, känslor och färdigheter. Då är vi tillbaka till tankarna om det kompetenta barnet.

Alla barn blir inte betraktade som kompetenta barn. De hinder som står ivägen för deras utveckling, skymmer ofta sikten för de vuxna som därigenom använder sig av ett mindre utvecklat BT och snarare ligga steget-bredvid eller steget-efter barnet än Steget före.

KURSMÖTE

1

Introduktion

Introduktionsmötet omfattar 5 timmar. De kan förläggas till en lång kväll eller under en lördag eller söndag. Under introduktionen hinner deltagarna att bekanta sig med varandra och uppleva att det kan vara roligt att teckna. Genom de presentationer och diskussioner som görs blir Introduktionen också ingången till ett tänkande kring språk-utveckling där allt hänger ihop och där miljön spelar stor roll för utvecklingen.

FÖRSLAG	INNEHÅLL
16.00 – 16.30	POWERPOINT (PP): KURSENS SYFTE OCH UPPLÄGG <i>Presentation av kursdeltagare</i> <i>Teckenövning 1</i>
16.30 – 17.30	PP: UTVECKLANDE KOMMUNIKATIV MILJÖ <i>Gruppdiskussion</i> <i>Teckenövning 2</i>
17.30 – 18.30	PP: GOD SAMTALSPARTNER <i>Gruppdiskussion</i> <i>Teckenövning 3</i>
18.30 – 19.00	<i>Hur läser man FickHatten?</i> <i>– hur man förstår teckenillustrationer</i>
19.00 – 20.00	PP: VARFÖR TECKEN? <i>Gruppdiskussion</i> <i>Teckenövning 4</i>
20.00 – 21.00	PP: HUR SKAPA UTVECKLANDE TECKENMILJÖ <i>Gruppdiskussion</i> <i>Teckenövning 5</i> <i>Hemuppgift</i>

POWER POINT-PRESENTATIONER Presentationerna finns att ladda ner på ledarwebben.

GRUPPDISKUSSION Efter varje Power point-presentation ska det ges tid till reflektion/diskussion i smågrupper. Detta kan enkelt sättas igång med frågan; ”vilka tankar får du efter min presentation?” Om det är svårt att få igång en diskussion i smågrupper, ta den i helgrupp. Då behövs det kanske att du är aktiv i diskussionen och lyfter frågor som du tror kan vara bra.

TECKENÖVNING Deltagarna kan dela upp sig i smågrupper. De får övningarna på papper. Instruktioner – Se material till kursportfolion.

HEMUPPGIFT Vad ska tränas på till nästa gång? Vilken/vilka pekböcker passar barnet? Ta med pekböcker till nästa kursmöte.

KURSMÖTE

2

barnet, barnets behov och känslor

Planera mötet med avseende på tid. Dela ut dagens arbetsmaterial.

TID	SCHEMA
	AVLÄSNING <i>Deltagarna jobbar i smågrupper.</i>
	INLEDNING TILL DAGENS TEMA <i>Power point-presentation + kort diskussion</i> <i>Samtalsämnet: Om barnet, barnets behov och känslor</i>
	KARTLÄGGNING <i>Vilka ord och fraser använder vuxna i barnets miljö?</i>
	ÖVNING <i>Ord och fraser enligt kartläggning.</i>
	TECKENSÅNG, BARNRAMSOR OCH PEKBOK <i>Öva en teckensång</i> <i>Öva pekbok/alt gör en pekbok och öva</i> <i>Öva ramsor</i>
	HEMUPPGIFT

AVLÄSNING Deltagarna delas upp i smågrupper. I tur och ordning tecknar de TYST ord, fraser, ramsor eller sång som tränats sedan förra kursmötet. De andra i gruppen ska säga det som tecknas.

DAGENS TEMA Om barnet, barnets känslor och behov: PowerPointpresentation finns på ledarwebben och åhörarkopior finns i kursportfolion. Locka till diskussion samtidigt som du presenterar bilderna. Teckna ramsorna och klargör att dessa ska övas om en stund.

KARTLÄGGNING Följ anvisningen i det utdelade arbetsmaterialet.

ÖVNING Teckna tillsammans de ord och fraser som deltagarna tagit fram. Uppmuntra deltagarna att själva finna tecknen i Fickhatten. Dagens ramsor finns för visning på ledarwebben (deltagarna kan se filmerna hemma på kurswebben). Öva tillsammans.

TECKENSÅNG Teckna tillsammans den sång ni kommer överens om – helst en sång som finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

PEKBOK Teckna den pekbok/de pekböcker ni valt. Uppmuntra hand-över-hand tecknande där barnet får känna rörelsen i bilden.

HEMUPPGIFT Vad ska tränas till nästa gång? Välj sång och pekbok till nästa kursmöte.

KURSMÖTE

3

hur vi talar om barnets kropp

Planera mötet med avseende på tid. Dela ut dagens arbetsmaterial.

TID	SCHEMA
	AVLÄSNING <i>Deltagarna jobbar i smågrupper.</i>
	INLEDNING TILL DAGENS TEMA <i>Power point-presentation + kort diskussion</i> <i>Samtalsämnet: Om barnets kropp</i>
	KARTLÄGGNING <i>Vilka ord och fraser använder vuxna i barnets miljö?</i>
	ÖVNING <i>Ord och fraser enligt kartläggning.</i> <i>Ramsor enligt Power point-presentationen.</i>
	TECKENSÅNG OCH PEKBOK <i>Öva en teckensång</i> <i>Öva pekbok/alt gör en pekbok och öva</i>
	HEMUPPGIFT

AVLÄSNING Deltagarna delas upp i smågrupper. I tur och ordning tecknar de TYST ord, fraser, ramsor eller del av sånger som tränats sedan förra kursmötet. De andra i gruppen ska säga det som tecknas.

DAGENS TEMA Om barnets kropp. PowerPointpresentation finns på ledarwebben och åhörarkopior finns i kursportfolion. Locka till diskussion samtidigt som du presenterar bilderna. Teckna ramsorna och klargör att dessa ska övas om en stund .

KARTLÄGGNING Följ anvisningen i det utdelade arbetsmaterialet.

ÖVNING Teckna tillsammans de ord och fraser som deltagarna tagit fram. Uppmuntra deltagarna att själva finna tecknen i Fickhatten. Dagens ramsor finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

TECKENSÅNG Teckna tillsammans den sång ni kommer överens om – helst en sång som finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

PEKBOK Teckna en pekbok. Gör gärna en personlig pekbok till barnet med bilder av kända personer. Teckna framför allt öga-öga-näsa-mun. Uppmuntra hand-över-hand tecknande där barnet får känna rörelsen i bilden.

HEMUPPGIFT Vad ska tränas till nästa gång? Välj sång och pekbok till nästa kursmöte.

KURSMÖTE

4

hur vi talar om barnets aktiviteter

Planera mötet med avseende på tid. Dela ut dagens arbetsmaterial.

TID	SCHEMA
	AVLÄSNING <i>Deltagarna jobbar i smågrupper.</i>
	INLEDNING TILL DAGENS TEMA <i>Power point-presentation + kort diskussion</i> <i>Samtalsämnet: Om barnets aktiviteter</i>
	KARTLÄGGNING <i>Vilka ord och fraser använder vuxna i barnets miljö?</i>
	ÖVNING <i>Ord och fraser enligt kartläggning.</i> <i>Ramsor enligt Power point-presentationen</i>
	TECKENSÅNG OCH PEKBOK <i>Öva en teckensång</i> <i>Öva pekbok/alt gör en pekbok och öva</i>
	HEMUPPGIFT

AVLÄSNING Deltagarna delas upp i smågrupper. I tur och ordning tecknar de TYST ord, fraser, ramsor eller del av sånger som tränats sedan förra kursmötet. De andra i gruppen ska säga det som tecknas.

DAGENS TEMA Om barnets aktiviteter. PowerPointpresentation finns på ledarwebben och åhörarkopior finns i kursportfolion. Locka till diskussion samtidigt som du presenterar bilderna. Teckna ramsorna och klargör att dessa ska övas om en stund .

KARTLÄGGNING Följ anvisningen i det utdelade arbetsmaterialet. Var speciellt noga med att många positivt laddade ord för hur barnet gör olika saker lyfts fram. Diskutera gärna ord som betyder nästan detsamma.

ÖVNING Teckna tillsammans de ord och fraser som deltagarna tagit fram. Uppmuntra deltagarna att själva finna tecknen i Fickhatten. Dagens ramsor finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

TECKENSÅNG Teckna tillsammans den sång ni kommer överens om – helst en sång som finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

PEKBOK Teckna en pekbok. Gör gärna en egen känselbok där motiven klipps ut i material som känns olika. Uppmuntra hand-över-hand tecknande där barnet får känna rörelsen i bilden.

HEMUPPGIFT Vad ska tränas till nästa gång? Välj sång och pekbok till nästa kursmöte.

barnets uppmärksamhet

Det gäller hur vi gör för att dela barnets uppmärksamhet och hur vi sätter ord på det han/hon erfar. Planera mötet med avseende på tid. Dela ut dagens arbetsmaterial.

TID	SCHEMA
	AVLÄSNING <i>Deltagarna jobbar i smågrupper.</i>
	INLEDNING TILL DAGENS TEMA <i>Power point-presentation + kort diskussion</i> <i>Samtalsämnet: Om barnets uppmärksamhet</i>
	KARTLÄGGNING <i>Vilka ord och fraser använder vuxna i barnets miljö?</i>
	ÖVNING <i>Ord och fraser enligt kartläggning.</i> <i>Ramsor enligt Power point-presentationen</i>
	TECKENSÅNG OCH PEKBOK <i>Öva en teckensång</i> <i>Öva pekbok/alt gör en pekbok och öva</i>
	HEMUPPGIFT

AVLÄSNING Deltagarna delas upp i smågrupper. I tur och ordning tecknar de TYST ord, fraser, ramsor eller del av sånger som tränats sedan förra kursmötet. De andra i gruppen ska säga det som tecknas.

DAGENS TEMA Om barnets uppmärksamhet. PowerPointpresentation finns på ledarwebben och åhörarkopior finns i kursportfolion. Locka till diskussion samtidigt som du presenterar bilderna. Teckna ramsorna och klargör att dessa ska övas om en stund.

KARTLÄGGNING Följ anvisningen i det utdelade arbetsmaterialet. Tänk speciellt på ord som beskriver egenskaper hos det barnet erfar. Diskutera gärna ord som betyder nästan detsamma.

ÖVNING Teckna tillsammans de ord och fraser som deltagarna tagit fram. Uppmuntra deltagarna att själva finna tecknen i Fickhatten. Dagens ramsor finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

TECKENSÅNG Teckna tillsammans den sång ni kommer överens om – helst en sång som finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

PEKBOK Gör gärna en egen pekbok där de föremål som intresserar barnet fotograferas. Pekboken läses hand-över-hand genom att man pekar och tecknar.

HEMUPPGIFT Vad ska tränas till nästa gång? Välj sång och pekbok till nästa kursmöte.

barnets lek

Planera mötet med avseende på tid. Dela ut dagens arbetsmaterial.

TID	SCHEMA
	AVLÄSNING <i>Deltagarna jobbar i smågrupper.</i>
	INLEDNING TILL DAGENS TEMA. <i>Power point-presentation + kort diskussion</i> <i>Samtalsämnet: Om barnets lek</i>
	KARTLÄGGNING <i>Vilka ord och fraser använder vuxna i barnets miljö?</i>
	ÖVNING <i>Ord och fraser enligt kartläggning.</i> <i>Ramsor enligt Power point-presentationen</i>
	TECKENSÅNG OCH PEKBOK <i>Öva en teckensång</i> <i>Öva pekbok/alt gör en pekbok och öva</i>
	HEMUPPGIFT

AVLÄSNING deltagarna delas upp i smågrupper. I tur och ordning tecknar de TYST ord, fraser, ramsor eller del av sånger som tränats sedan förra kursmötet. De andra i gruppen ska säga det som tecknas.

DAGENS TEMA om barnets lek. PowerPointpresentation finns på ledarwebben och åhörarkopior finns i kursportfolion. Locka till diskussion samtidigt som du presenterar bilderna. Teckna ramsorna och klargör att dessa ska övas om en stund.

KARTLÄGGNING följ anvisningen i det utdelade arbetsmaterialet. Var speciellt noga med många beskrivande ord och handlingsord. Diskutera gärna ord som betyder nästan detsamma.

ÖVNING teckna tillsammans de ord och fraser som deltagarna tagit fram. Uppmuntra deltagarna att själva finna tecknen i Fickhatten. Dagens ramsor finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

TECKENSÅNG Teckna tillsammans den sång ni kommer överens om – helst en sång som finns för visning på kurswebben. Öva tillsammans.

PEKBOK teckna en pekbok. Gör gärna pekboken som en fotobok med bilder där barnet leker på olika sätt. Pekboken läses hand-över-hand genom att man pekar och tecknar. Om barnet är för litet för att läsa denna typ av pekbok – spara den till längre fram

HEMUPPGIFT Vad ska tränas till nästa gång? Välj sång och pekbok till nästa kursmöte.

KURSMÖTE

7

Kursavslutning

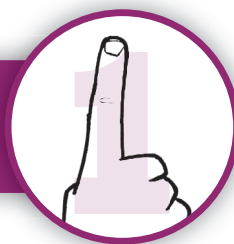
Kursmöte 7 är avslutning på teckenkursen Steget-före 1. Deltagarna ska redovisa vad de lärt och handlingsplan för att skapa utvecklande tecken- och kommunikativ miljö ska göras.

Planera tiden så att alla schemapunkter hinns med.

TID	SCHEMA
	TECKENORDFÖRRÅD <i>Kursdeltagarna går igenom sina arbetsdokument och sammanställer alla tecken som de tränat och lärt sig. Redovisning och diskussion i helgrupp.</i>
	TECKENSÅNGER <i>Sjung och teckna övade teckensånger tillsammans.</i>
	TECKENFRASER <i>Kursdeltagarna går igenom sina arbetsdokument och sammanställer alla fraser som de tränat och lärt sig. Redovisning och diskussion i helgrupp.</i>
	TECKENRAMSOR <i>Repetera de ramsor som tränats.</i>
	PEKBÖCKER <i>Pekböckerna repeteras i smågrupper.</i>
	HANDLINGSPLAN <i>kursdeltagarna arbeta i smågrupper med ledning av förslaget i arbetsdokumentet. Redovisning och diskussion i helgrupp.</i>

K U R S I N T Y G

STEGET *före*

Namn _____

Tid/plats _____

Kursledare _____

